

מאומה. מה שאין כן בחלויות הנפעלות ע"י דיבור, הדיבור אינו אלא ביטוי והתגלות לרצון, ועיקר החלות נפעלת מפני רצון האדם והרי הרצון ישנו בעולם גם לאחר ל'. ובוזה הסבירו מה שמצאנו שהפקר חל לאחר זמן (ב"ק טו). וכן הפרת הבעל נדרי אשתו (ע' להלן עה). ויש מי שכתב שאף בדיבור הפועל, מצאנו שני סוגים: דיבור שהוא עצמו גורם החלות, ודיבור שאינו אלא גילוי הרצון (בית ישי טו). וע"ע במובא לעיל ה:

דף ל

הר"ן (בד"ה ואשה) הסביר מדוע קידושי אשה דומים ל'פדאואה אחרים' והלא אינה יוצאת מרשות בעלה או מרשות עצמה לרשות אחרים – לפי שאין היא יכולה לקדש עצמה לאיש, שאינה אלא מסכימה ומבטלת דעתה ורצונה אליו, והוא בלבד מכניסה לרשותו.

בספר אבני מילואים פירש דברי הר"ן כפשטותם, והוציא מהם כמה וכמה באורים והלכות. לדוגמא, כתב לבאר (מג"ב) הטעם שאין קידושין לקטן כשהגיע לגיל 'עונת הפעוטות' והלא בכל מקום שיש דעת אחרת מקנה, קונה הקטן מדאוריתא, ומדוע לגבי קידושין לא תועיל דעת האשה להקנותה אליו? והסביר לפי שאין האשה אלא כ'מפקירה' עצמה כלפיו כמש"כ הר"ן, ואין זה דומה לשאר פעולת הקנאה של המוכר חפץ לחבריו. והאריך לפלפל בזה. (וצ"ל לדבריו שמה שאמרו בקידושין ט: 'בעינן דעת מקנה' – לא במובן של הקנאה פעילה אלא כמו מקנה המסכים שהקונה יעשה קנין בנכסיו. וכצ"ל בדברי רש"י שם מד. וערש"י יבמות יט:).

וכתב במנחת חינוך (לה) שלפי זה בכן נח יועילו נישואין מן התורה אף לקטן [כשהגיע לכלל דעת כ'עונת הפעוטות] שהרי באישות שלהם לא נאמר 'כי יקח' – ולא 'תקח'. [ואף לטעם שכתב בנודע ביהודה (תנינא אה"ע נד) שאין קידושין לקטן מגזרת הכתוב 'איש' ולא קטן (ע"ע רש"י כתובות עג) – אין טעם זה שיין בכן נח, ע' במג"ח שם. ובלא"ה י"ל שגדר אישות בני נח אינה נוצרת ע"י דעת האדם להחילה כמו בקידושין, אלא נעשית ממילא ע"י ההתנהגות המעשית כאיש ואשתו (וכפי ששמעתי מהגר"א עוזר שליט"א לבאר בזה דברי הרמב"ם ריש הלכות אישות), וא"כ יתכן שאף בקטן חלה האישות שהרי יש לו מעשה הגם שאין לו גמירות דעת].

עוד כתב האבני-מילואים (כו,ו) על מה שמשמע מן הפוסקים שאף כי אין אשה מקודשת אלא בלשון שהיא מבינה, אין צריך עדות על כך שהיא מבינה הלשון, והלא ללא הבנתה אין כאן קידושין – אלא מפני שעיקר הקידושין הבעל הוא שפועל, ואילו התרצות האשה לקדושין אינה מגוף הקידושין ועיקרן, ולכך די בעדות על עיקר המעשה.

אמנם הרא"ש כאן באר באופן אחר מדוע קידושין דומים ל'פדאואה אחרים' [מפני שהוא אינו ברשותה לקדש, כשם שהיא אינה ברשותו להתקדש לו, הלכך אעפ"י שנתרצו שניהם בשעת מסירת הקדושין, לא חלו הקדושין השניים כי אין הדבר תלוי בצד אחד מהם לבד]. ואפשר שלדעתו פעולת האשה בקידושין יש בה צד פעיל ולא סביל בלבד. וכן יש מי שהוכיח מדברי כמה ראשונים, דלא כהר"ן. וגם בר"ן יש מפרשים דבריו בדרך שונה מהבנת האבנ"מ, שאין זו הסכמה והתרצות גרידא, אלא פועלת בהתקדשותה ענין מחודש. וכן האריך הגרש"ק (שערי ישר ז,יב) לחלוק על הבנת האבנ"מ בר"ן והנפקותות שהוציא.

ע"ע שערי חיים קדושין ט; גליוני הש"ס לר"י ענגיל; זכר יצחק טו; אור שמח זכיה ומתנה ב,יג; חדושי הגרנ"ט קדושין צב; אגרות משה אה"ע ח"א עה קדשים ט; שבט הלוי ח"ד קע.

'מאן דמתני ארישא מתני הכי: הנודר מירודי הים מותר ביושבי יבשה. הא בירודי הים אסור, ולא כאלו ההולכים מעכו ליפו דהלין יושבי יבשה נינהו אלא ממי שדרכן לפרש'. ובסיפא ששנינו נודר מיושבי יבשה אסור מירודי הים, אפילו באותם שדרכם לפרש – שהרי אלו נקראים 'ירודי הים' ברישא (קין אורה).

(ע"ב) 'זמאן דמתני אסיפא מתני הכי: הנודר מיושבי יבשה אסור בירודי הים... אפילו במי שדרכו לפרש הואיל וסופו ליבשה סליק'. ואם תאמר, אם כן ממה בא להוציא באמרו 'מיושבי היבשה'? כתב החתם-סופר בחדושו שצריך לומר שבא להוציא דגים שבים. ולפי זה 'יושבי יבשה' לאו דוקא בני אדם אלא כל בעלי חיים נקראו כן.

לולא דבריו היה נראה שכינוי הוא לכל בני אדם, שהם כולם 'יושבי יבשה', להוציא בעלי חיים שאינם יושבי יבשה בדוקא כי יש מהם חיים בים או באויר, וגם אינם קרויים 'יושבים' אם מפני שנעים ונדים, אם משום שאינם מיישבים את העולם, וגם אינם במקום 'שוב' בדוקא.

'הנודר משחורי הראש – אסור בקרחין ובעלי שיבות ומותר בנשים ובקטנים, שאין נקראין 'שחורי הראש' אלא אנשים. – מאי טעמא? מדלא קאמר מבעלי שער...'. כתבו הרשב"א והר"ן: כיון ש'שחורי הראש' לגבי קרחין – לאו דוקא, לבעלי שיבות גמי לאו דוקא'. והקשה הגאון רבי עקיבא איגר: אדרבה נאמר שהכל בדוקא, למעט קרחין ובעלי שיבה, ולכך לא אמר 'בעלי שער' אלא נקט 'שחורי הראש', כיון שאם היה אומר כן, היה במשמע אף בעלי שיבה? ולכאורה יש לפרש שאם כן היה לו לומר 'מבעלי שער שחור'. מכך שלא הזכיר 'בעלי שער' כלל אלא 'שחור ראש' גרידא – מרבה אף קרחין, וכיון שמרבה קרחין נשמע לרבות גם בעלי שיבה (וע' בט"ז י"ד ר"ז, לב).

– כתב בנמוקי יוסף בשם הריטב"א שהדברים הללו אינם אמורים אלא לפי רגילות הלשון בימי התנא, שכך היו רגילים לכנות אנשים, אבל בשאר מקומות, לשון זו משמעותה למעט קרחים ובעלי שיבה. ויש מקומות שמשמעות לשון זו באה למעט בעלי שיבה בלבד (ע' מאירי). ויש מקומות שלשון זו כוללת כל בני אדם (ערמב"ם ט, ט).

'וכלל זה בידינו: דכל שאין בו לשון בני אדם מורגל באותו מקום – הולכים אחר לשון תורה. וכדין נדרים כן תקנות הצבור בכל מקום. וכל שיש בו שתי משמעויות, יכולים בני התקנה לפרש אותו אפילו להקל, שעל דעתם הסכימו וקבלו עליהם בצבור, אבל כשאין יודעין לאיזה דבר נתכוונו או שיש מחלוקת ביניהם – הולכין בו להחמיר' (לשון הריטב"א המובא בנמוקי יוסף).

– בשו"ת מהר"ם חלאווה (ל) נשאל על תקנה שכתובה בה אזהרה לנשים, האם קטנות בכלל זה? והשיב שקטנות אינן בכלל 'נשים', לא בלשון תורה ולא בלשון בני אדם. ואין לומר שדעתם של בני אדם על העתידין לבוא לכלל זה, וגם הקטנים בכלל, הרי משנה שלמה שנינו 'מותר בקטנים' הגם שעתידין לבוא לכלל שחורי הראש – 'שאיין הולכין בנדרים אלא לפי מה שהן בשעת הנדר'.

'אנשים זימנין דמיכסו רישייהו וזימנין דמגלו רישייהו'. התוס' כתבו שאנשים מגלים כמה פעמים ראשם וגם מותר הדבר באקראי בעלמא אפילו בפני כל העולם, משא"כ בנשים. וטעם הדבר שמותר לגלות באקראי, כי כיסוי הראש משום 'אימתא דשמיא' ולא מעיקר הדין.

וּכְתַב הַחֶתֶם-סוֹפֵר בַּחֲדוּשָׁיו: 'וּמְכַל מְקוֹם נִרְאָה לִי הָאֵל דְּבִזְמַנְנוּ מִקְפִּידִים מְאֹד מְאֹד מִבְּלִי לַגְלוּת רֹאשׁ, וּמַחְשִׁיב אֶת הַמְּגַלָּה לְפֹשֶׁעַ - לֹא נִהְגּוּ אֲבוֹתֵינוּ כֵּן מִטַּעַם מִנְהַג פְּרִישׁוֹת וִירֵאת שָׁמַיִם, דָּאֵם כֵּן נִשְׁיִם פְּנוּיֹת נְמִי, דְּלַעֲנִין זֶה אֵין לַחֲלָק... אֲלֵא עַל כְּרַחֲךָ לֹא מִטַּעַם חֲסִידוֹת הַנְּהִיגוּ כֵּן אֲלֵא מִעֵיקַר הַדִּין כְּמוֹ שִׁכְתָּב הַט"ז (א"ח ה) מֵאַחֵר שֶׁעֲשָׂאוּהוּ עוֹבְדֵי ע"ז חָק לַע"ז לִילֵךְ דּוֹקָא בְּגִלּוּי רֹאשׁ וּלְכַבֵּד הַע"ז בּוֹזָה, אִם כֵּן נִאֲסַר לָנוּ מִן הַדִּין. וְלֹא עֲדִיף מִמְּצַבָּה שֶׁהִיְתָה אֶהוּבָה בְּיָמֵי הָאֲבוֹת וּמִשְׁעֵשָׂאוֹם אֲמוּרִיִּים חָק לַע"ז שְׁנֵאָה הַקַּב"ה, וּמְכַל שֶׁכֵּן הָךְ. וּמִנְהַג זֶה נִהְגּוּ בּוֹכְרִים וְלֹא בְּנִקְבוֹת שְׁלֵהֶם, אֲדַרְבָּא אֵית בְּהוּ קַפִּידָא בִּינֵיהֶם שְׁלֵא תִלְכְּנָה בְּגִלּוּי רֹאשׁ לְבֵית ע"ז - עַל כֵּן לֹא הִחְמִירוּ אֲבוֹתֵינוּ בְּגִלּוּי רֹאשׁ דְּנִקְבוֹת פְּנוּיֹת'.

וְע' שַׁעַר הַצִּיּוֹן (ב סק"ז) שְׁבוּזְמַנְנוּ פְּשׁוּט שֶׁהִגְר"א מוֹדָה לַט"ז לְאֲסוּר מִדִּינָא.

וְיֵשׁ חוֹלְקִים בְּעֵיקַר הַדְּבָר וְסוֹבְרִים שְׁאֵין בּוֹזָה אִסוּר הַלִּיכָה בַּחֲקוּתֵיהֶם כִּי אֵין נוֹהֲגִים כֵּךְ אֲלֵא לְשֵׁם כְּבוֹד (פֶּתַח הַדְּבָר). וְיֵשׁ אוֹסְרִים מִן הַדִּין רַק בְּשַׁעַת הַתְּפִילָּה וְאֵמִירַת דְּבַר שְׁבַקְדוּשָׁה, כִּי כֵּן הוּא חָק הַנּוֹצְרִים בְּשַׁעַת תְּפִלָּתָם (עַפ"י צְרוּר הַחַיִּים. מוֹבָא בַּאֲצ. תַּלְמוּדִית כַּרְךָ יוֹ עַמ' שֵׁט. עוֹד בְּעִנֵּין אִסוּר 'בַּחֲקוּתֵיהֶם' בְּדַבָּר שֶׁמִּנְהַג גּוֹיִים שְׁאֵין בּוֹ סֶרֶךְ ע"ז - ע' בְּיוֹסֵף דַּעַת ע"ז יא.) וְנִרְאָה שֶׁכֵּל שֶׁכֵּן בּוֹזְמַנְנוּ שֶׁהַכּוֹפְרִים אֲצֵלָם מְרֻבִּים, אֵין גִּילּוּי הָרֹאשׁ סַמָּן שֶׁל מִנְהַג ע"ז, עַכ"פּ שְׁלֵא בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה.

דְּבִי מֵאִיר מִתִּיר אֶף בִּילוּדִים. וְחַכְמִים אוֹמְרִים לֹא נִתְכוּוֹן זֶה אֲלֵא...! כְּבַר עַמְדוֹ הַקְּדוּמוֹנִים כִּי־צַד תִּיתְכֵן מִחֲלוּקַת חַכְמִים בְּעִנֵּין הַתְּלוּי בְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם; נִצָּא לְשׁוֹךְ וְנִרְאָה? וְכַתָּב הַנְּמוּקֵי-יוֹסֵף בְּשֵׁם הַרִיטָב"א שֶׁמִּחֲלוּקַת ר"מ וְחַכְמִים בְּנוֹדֵר שֶׁשִׁכַּח מָה הִיְתָה כּוֹוֹנָתוֹ בַּעַת הַנֶּדֶר, וְהַשְׁאֵלָה הִיא הָאֵם יֵשׁ לִלְכַת אַחַר הַלִּשׁוֹן הַמְּקוּבְּלַת אֲצֵל רֹב הָאֲנָשִׁים, אוֹ נַחֲשׁוּשׁ לְמִיעוּט הַמְּדַבְּרִים כְּלִשׁוֹן הַתּוֹרָה. נִמְצָא שֶׁמִּחֲלוּקַת בֵּין הַחַכְמִים הִיא בְּדִין וְלֹא בְּמִצִּיאוֹת.

וּבִתְשׁוּבוֹת חֲדָשׁוֹת שֶׁל בַּעַל תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן (נא) כָּתַב בְּדִיוֹנוֹ עַל נוֹשֵׂא אַחֵר, זֶה לְשׁוֹנוֹ: '...הָא אֲשַׁכְּחֵן כְּמָה פְּלוּגָתָא דְּתַנָּאי בְּמַסַּכְת נְדָרִים דְּפִלְיָגִי מֵאִי נִקְרָא 'לִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם' וְכִי הָאִי גּוֹוֹנָא. וְלֹא אוֹזְלִינָן בְּתַר שְׂאֵר אֵינְשֵׁי דַּעֲלָמָא. וְכֵל שֶׁכֵּן בְּנִדּוֹן זֶה דְּאֵיכָא לְשׁוֹן הַשֹּׁטֵר לְקַמּוֹ, דְּצְרִיךְ לְהַתְּבַרֵר עַל פִּי חַכְמִים... עַכ"ל. נִקְטָא בְּפִשְׁיטוֹת שֶׁשִׁיכַת מִחֲלוּקַת אֲצֵל הַחַכְמִים, כִּי־צַד לְדוֹן אֶת מִשְׁמַעוֹת דִּיבּוּרֵם שֶׁל בְּנֵי אָדָם. וּבִסְפֵר 'חִידוּשֵׁי בִתְרָא' (אוֹת רג) הַקְּשָׁה גַם הוּא כֵּן, וְהַסְּבִיר שְׁאֵין זֶה מִחֲלוּקַת אֲלֵא כֹּל חֲכָם אֲמַר לְפִי מְקוּמוֹ וְשַׁעַתוֹ - 'מֵר כִּי אֲתֵרִיָּה וְמֵר כִּי אֲתֵרִיָּה וְלֹא פְּלִיגִי'. וְלִכֵּן כָּתַב שֶׁהַרְמַב"ם לֹא הִבִּיא כֹּלֵל מִשְׁנַת 'נְוִלְדִים' וְ'לְוִלְדִים' (וְהַמֵּאִירִי הַעִיר עַל כֵּךְ. וְע' בְּשֵׁט"מ"ק וּבב"י). וְלֹא זָכַר מִדְּבָרֵי הַנְּמוּ"י וְתַה"ד הַמּוֹבָאִים.

*

'לְמִימְרָא דְּנְוִלְדִים דְּמִתִּילְדִין מִשְׁמַע... אֲלֵא מִשְׁמַע הַכִּי וּמִשְׁמַע הַכִּי' -

'... אֵיזְהוּ חֲכָם הַרְוָאָה אֶת הַנּוֹלָד - לֹא אֲמַר הַרְוָאָה אֶת שַׁעֲתִיד לְהִיְתָה. וְהֵינּוּ מִשׁוּם מִי שֶׁמִּפְּחָד מִהַעֲתִידוֹת בִּיּוֹתֵר - עֲלִיו נִאֲמַר אֲמַר עֲצֵל אֲרִי בַּחוּץ בְּתוֹךְ רַחֲבוֹת אֲרָצָתָא. וְאֲמַרו: 'מִן הַזְּהִירוֹת שְׁלֵא תִרְבֵּה לְהַזְהִיר'. וְאֲמַנְם אִישׁ חֲכָם שׁוֹקֵל הַעֲתִידוֹת בְּמָה שֶׁכָּבַר עִבְרָא וּמִמָּה שֶׁכָּבַר נַעֲשָׂה בַּעוֹלָם כִּי־צָא בּוֹזָה, וּמִבִּיא רֵאִיָּה מִהַעֲבֵר עַל הַעֲתִיד הַאֲפֻשְׁרִי. וְהֵינּוּ שְׁאֲחֻז"ל הַרְוָאָה אֶת הַנּוֹלָד - שְׁכוּלָל הַעֲבֵר שֶׁכָּבַר נּוֹלָד עִם הַעֲתִיד לְהוֹלֵד כְּבִשְׁמַעֲתִין' (חֲדוּשֵׁי חֶתֶם סוֹפֵר).

דף לא

'מְעוּלֵי יְרוּשָׁלַיִם - אִסוּר בִּישְׂרָאֵל וּמוֹתֵר בְּכוֹתִים' - 'שְׁאֵינָן עוֹלִים לְרַגְלֵי אֶף עַל פִּי שְׁמַדְאוּרִיִּיתָא הוּא - שֶׁהֵם שׁוֹנָאִים אֶת יְרוּשָׁלַיִם, וְהֵר גְּרִיזִים בַּחֲרוּ לָהֶם בְּמְקוֹם יְרוּשָׁלַיִם' (פְּרוּשׁ הַרָא"ש ל:)